4. ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РІВНІВ

ISSN 1994-7836 (print)
ISSN 2519-2477 (online)

УДК 336.1

Article info
Received 07.03.2017 p.

Т. Г. Васильців¹, О. О. Гудзовата²

¹Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень, м. Львів, Україна;

²Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна

РИЗИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Ефективність функціонування грошово-кредитної сфери держави має визначальний вплив на економічне зростання, проте відповідно до об'єктивних та суб'єктивних передумов у цій сфері виникають певні ризики. Визначено дефініцію ризику та схематично представлено процес виникнення ризику для грошово-кредитної сфери. Узагальнено класифікацію економічних ризиків. Розглянуто класифікацію ризиків функціонування грошово-кредитної сфери за об'єктивними та суб'єктивними процесами в умовах макроекономічної нестабільності.

Ключові слова: грошово-кредитна сфера; загрози; невизначеність; збитки; класифікація ризиків.

Вступ. Ефективність функціонування грошово-кредитної сфери держави має визначальний вплив на економічне зростання через відповідність обсягу грошової маси платоспроможному попиту. У грошово-кредитній сфері, як і в будь-якій іншій сфері економіки, відповідно до об'єктивних та суб'єктивних передумов виникають певні ризики, доцільність окреслення яких актуалізується в умовах поглиблення макроекономічної нестабільності, а також потреби удосконалення сучасної грошово-кредитної політики в напрямку зміцнення фінансової безпеки України.

В економічній науці категорію ризику достатньо широко досліджено, про що свідчать численні наукові доробки вітчизняних та зарубіжних вчених в сфері ризикології. Дослідження категорії "ризик" в економічній сфері представлено у наукових роботах українських вчених З. Варналія, Д. Буркальцевої, О. Саєнко, В. Вітлінського, В. Лук'янової, А. Шегди. Деякі аспекти ризиків у грошово-кредитній сфері дослідили вітчизняні науковці Г. Пастернак-Таранушенко, А. Камінський. Позаяк, потребують деталізації концептуальні підходи до класифікації ризиків грошово-кредитної сфери.

Мета дослідження – окреслення ризиків грошово-кредитної сфери в умовах макроекономічної нестабільності та їх класифікація.

Результати дослідження. Класифікацію ризиків функціонування грошово-кредитної сфери доцільно розпочати з визначення категорії "ризик" та конкретизації цієї дефініції для грошово-кредитної сфери. А. Сміт та Д. Рікадро визначали ризик як "очікувану величину збитків" (Smit, 1997). Н. Расмусен визначив п'ять визначень терміну "ризик", які використовують у різних сферах: (1) це небажана подія, яка може відбутися

або не відбутися; (2) причина небажаної події, яка може відбутися або не відбутися; (3) ймовірність небажаної події; (4) статистична величина очікування небажаної події (при цьому значення очікування можливої негативної події є продуктом його ймовірності та якоюсь мірою його важливості); (5) той факт, що рішення прийнято в умовах відомих ймовірностей настання події (мають на увазі прийняття рішень в умовах ризику) (Rasmussen et al., 1975).

На противагу іноземним дослідникам вітчизняні науковці наводять більш деталізовані визначення категорії "ризик". Найбільш відомими у сфері ризикології є праці В. Вітлінського, який визначив ризик як ситуацію коли наявні невизначеність (конфлікт), багато варіантів вирішення ситуації, що виникла, проте ці варіанти можуть бути не однаково сприятливими (Vitlinskyi & Velykoivanenko, 2004). В. Лук'янова вважає, що ризик – об'єктивно-суб'єктивна категорія, пов'язана з подоланням невизначеності, випадковості, конфліктності в ситуації неминучого вибору, що відображає ступінь досягнення суб'єктом очікуваного результату (Lukianova, 2007). А. Шегда трактує ризик як втрати (збитки), ймовірність яких пов'язана з наявністю невизначеності (мають на увазі брак або недостовірність інформації), а також зиск і прибуток, отримати які можливо тільки завдяки діям, пов'язаним з ризиком (Shehda, 2011).

У Законі України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності" ризик визначено як кількісну міру небезпеки, що враховує ймовірність виникнення негативних наслідків від здійснення господарської діяльності та можливий розмір втрат від них (Zakon Ukrainy, 2007).

Цитування за ДСТУ: Васильців Т. Г. Ризики функціонування грошово-кредитної сфери в умовах макроекономічної нестабільності: концептуальні аспекти / Т. Г. Васильців, О. О. Гудзовата // Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна. – 2017. – Вип. 27(2). – С. 121–125.

Citation APA: Vasiltsiv, T. G., & Gudzovata, O. O. (2017). RISKS OF MONETARY POLICY IN TERMS OF MACROECONOMIC INSTABILITY: CONCEPTUAL ASPECTS. *Scientific Bulletin of UNFU. Economic Series*, 27(2), 121–125. Retrieved from: <http://nv.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/230>

Проведений аналіз показав, що серед науковців немає єдиного підходу до тлумачення поняття ризику. На наш погляд, ризик є складною економічною категорією, яка передбачає виникнення майбутньої невизначеності щодо досягнення об'єктом кінцевої мети (отримання прибутку, досягнення певного рівня розвитку як на макро-, так і мікрорівнях), а також потребує здійснення постійної роботи в напрямку зниження ймовірності виникнення невизначеності.

Визначення дефініції ризиків у грошово-кредитній сфері доцільно сформулювати виходячи з попереднього розглянутих тлумачень категорії ризику, а також з урахуванням змісту категорії "грошово-кредитна безпека".

Пастернак-Таранушенко Г. обґрунтував, що фінансово-грошова безпека держави – це різновид безпеки, який має вплив на всі галузі економіки, оскільки гроші є еквівалентом вартості будь-яких товарів, вони (через ціну) є чинником, спроможним дестабілізувати економічне становище у країні (Pasternak-Taranushenko, 1994). У "Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України" грошово-кредитну безпеку запропоновано розглядати як такий стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної еко-

номіки (Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy, 2013). Деякі науковці трактують грошово-кредитну безпеку як такий стан грошово-кредитної системи країни, який характеризується економічним зростанням, стійкістю грошової одиниці, стабільністю її купівельної спроможності та таким рівнем інфляції, що сприяє зростанню реальних доходів населення (Diachek & Panasiuk, 2012).

Отже, виходячи з проведеного аналізу та власних міркувань, ризик грошово-кредитної сфери держави можна трактувати як можливі негативні наслідки для економічних процесів, ймовірність яких пов'язана із невизначеністю щодо функціонування грошово-кредитної сфери держави в майбутньому.

Для класифікації ризиків науковці використовують різноманітні підходи, ознаки, характеристики об'єкта тощо. Узагальнену класифікацію економічних ризиків подано в таблиці. Проте, класифікація ризиків грошово-кредитної сфери потребує уточнення відповідно до власної специфіки. Розглянемо три підходи до класифікації ризиків відповідно до: природи виникнення ризику, сфери виникнення, а також причинно-наслідкових зв'язків. За природою виникнення ризику виокремлюють три найбільш значущі: об'єктивний, суб'єктивний та об'єктивно-суб'єктивний (Vitlinskyi & Verchenko, 2000; Hranaturov & Shevchuk, 2000).

Табл. Узагальнена класифікація економічних ризиків

Ознака	Вид ризиків
За сферою виникнення	Зовнішні, внутрішні
За масштабами впливу	Національні, регіональні, галузеві, окремих суб'єктів господарювання
За рівнем економічного управління	Національні господарські (на макrorівні), підприємства (на мікрорівні)
За джерелами виникнення	Системні або ринкові (властиві усім суб'єктам ринку, спричинені процесами, що відбуваються в ринковому середовищі загалом), несистемні (ризик окремих суб'єктів господарювання, що залежать від особливостей їх діяльності)
За природою ризику	Господарські, природні
За відношенням об'єкта	Ризики активної діяльності, ризики пасивного очікування
За типом виникнення	Рациональні, нерациональні, авантюрні
За тривалістю дії	Довготермінові, короткотермінові, постійні
За рівнем ймовірних втрат	Мінімальні, середні, максимальні, припустимі, критичні, катастрофічні
За ступенем правомірності	Правомірні, неправомірні
За можливістю страхування	Ризики, які можливо застрахувати, ризики, які неможливо застрахувати
За об'єктивністю ймовірності виникнення	Об'єктивні, суб'єктивні, об'єктивно-суб'єктивні
За часом настання	Випереджальні, своєчасні, запізнілі
За можливим фінансовим результатом	Чисті (передбачають можливість отримання збитку чи нульового результату), спекулятивні (передбачають можливість отримання як доходу так і збитку)
За ознакою врахування часового фактора	Статичні, динамічні
За специфікою економічної діяльності	Операційні, фінансові, інвестиційні, комерційні, відсоткові, виробничі, кредитні, інноваційні, валютні
За джерелами мінімізації наслідків	Ризики, наслідки яких можна мінімізувати або ліквідувати власними коштами, ризики, наслідки яких можна мінімізувати або ліквідувати залученими коштами
За методами мінімізації або уникнення	Лімітовані, диверсифіковані, застраховані

Суб'єктивний аспект передбачає вибір рішення за умови існування альтернативи та ймовірності отримання певного результату. Об'єктивний аспект передбачений і зумовлений ймовірністю виникнення певних процесів. Що стосується об'єктивно-суб'єктивних аспектів щодо природи виникнення ризику, то вони не пов'язані з волею об'єкта ризику, а виникають у внутрішньому та зовнішньому середовищах. Існування ризику безпосередньо пов'язане з наявністю невизначеності, яка охоплює зовнішнє та внутрішнє середовище (Koiuda & Koiuda, 2006). Схематичне представлення запропонованого підходу для класифікації ризиків грошово-кредитної сфери подано на рис. 1.

До об'єктивних ризиків відносимо: (1) ризик погіршення соціально-політичної ситуації, який передбачає негативну зміну основних соціальних показників та розвиток політичної кризи у країні, що спричиняють невизначеність та створюють передумови майбутньої нестабільності; (2) ризик впливу капіталу із країни, який можна трактувати як поглиблення тенденції впливу капіталу із країни, спричиненої високим рівнем корупції, низькою якістю бізнес-клімату в країні, прогалинами в законодавстві і, як наслідок, виникнення невизначеності стабільності розвитку грошово-кредитної сфери.

Рис. 1. Класифікація ризиків грошово-кредитної сфери за об'єктивними та суб'єктивними процесами (авторська розробка)

До групи ризиків, спричинених суб'єктивними процесами, відносимо:

- 1) монетарний ризик, пов'язаний з невизначеністю, яка виникає внаслідок нерациональної монетарної політики (штучне збільшення обсягу пропозиції грошей в обігу);
- 2) валютний ризик, під яким розуміємо динамічну зміну курсу національної валюти в напрямку девальвації, що спричиняє дестабілізацію грошово-кредитного ринку;
- 3) інфляційний ризик, що тісно пов'язаний з монетарним і валютним, оскільки зростання пропозиції грошей в обігу, як і знецінення національної валюти, сприяють підвищенню рівня споживчих цін та зниженню грошових доходів в аспекті реальної купівельної спроможності населення;
- 4) ризик фінансових махінацій та злочинів як ймовірність вчинення високопосадовими особами держави не правомірних дій щодо управління суспільними грошовими активами. До цього ризику також варто віднести використання державних коштів для власного збагачення, відмивання злочинних доходів, фінансування тероризму тощо;
- 5) ризик зростання рівня доларизації, пов'язаний з невизначеністю, яка виникає внаслідок інтенсифікації процесів витіснення національної валюти іноземною, а також застосування іноземної валюти для розрахунків у середині країни чи в окремих видах економічної діяльності.

До третьої групи ризиків, природою яких є суб'єктивно-об'єктивні процеси, на наш погляд, доцільно віднести такі ризики: (1) інституційний ризик як невизначеність, яка виникає внаслідок нерациональної (не зваженої) політики інституційних регуляторів на грошово-кредитному ринку; (2) операційний ризик як ризик дії людського, технічного факторів і обставин непереборної сили; (3) стратегічний ризик, тобто наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі (Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy, 2015); (4) системний ризик або ризик порушення діяльності всієї фінансової системи з потенційними істотними негативними наслідками для внутрішнього ринку та реального сектору економіки (Baranovskyi, 2009).

Наступний підхід до класифікації ризиків передбачає їх розмежування за сферою виникнення, а саме поділ на внутрішні та зовнішні (рис. 2).

До попередньо розглянутих ризиків доцільно додати ще ризики, які виникають внаслідок змін зовнішнього середовища. Ризик припинення зовнішнього фінансування, під яким розуміємо невизначеність, що виникає внаслідок змін в умовах співпраці держави з міжнародними фінансовими інституціями (на зразок МВФ чи МБРР). Під ризиком негативної кон'юнктури на світових фінансових ринках варто розуміти невизначеність, яка виникає внаслідок зростання вартості капіталу, підвищення відсоткових ставок на кредитні ресурси, низхідної динаміки світового фондового ринку.

Глобальні ризики, за визначенням Світового економічного форуму, є невизначеною подією або умовою, яка, якщо вона існує, може спричинити значний негативний вплив на всі країни чи галузі промисловості впродовж найближчих 10 років. У "Глобальному звіті з ризиків 2015" до глобальних ризиків у сфері економіки віднесено (Global Risks, 2015): завищену вартість цінних паперів корпорацій; дефляцію великої економіки; високі ціни на енергоносії; світову фінансову кризу; крах/дефіцит важливої інфраструктури; фіскальну кризу у провідних країнах; неконтрольовану інфляцію.

Висновки. В умовах макроекономічної нестабільності значно підвищується потреба вдосконалення грошово-кредитної політики в аспекті мінімізації ризиків і загроз для грошово-кредитної сфери держави. Ризик для грошово-кредитної сфери доцільно розглядати як можливі негативні наслідки для економічних процесів у державі, ймовірність яких пов'язана із невизначеністю щодо її функціонування в майбутньому. Для класифікації ризиків функціонування грошово-кредитної сфери доцільно використовувати два підходи. По-перше, відповідно до природи виникнення ризику потрібно виділяти три групи ризиків, які виникають внаслідок об'єктивних, суб'єктивних, суб'єктивно-об'єктивних процесів. По-друге, ризики доцільно групувати за сферою виникнення на внутрішні та зовнішні, передусім пов'язані з припиненням фінансування, негативною кон'юнктурою фінансових ринків та змінами у глобальній ситуації.

Рис. 2. Класифікація внутрішніх та зовнішніх ризиків грошово-кредитної сфери (авторська розробка)

Перелік використаних джерел

Baranovskyi, O. I. (2009). *Sutnist i riznovydy finansovykh kryz. Finansy Ukrainy*, 5, 3–20. [in Ukrainian]
 Diachek, S. M. & Panasiuk, O. O. (2012). Hroshovo-kredytna bezpeka Ukrainy: sutnist, zahrozy, otsinka. *Visnyk ZHDTU*, 2(64), 227–233. [in Ukrainian]
 Global Risks (2015). World economic forum. Insight Report. 10th Edition. Retrived from: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_2015_Report15.pdf.
 Hranaturov, V. M. & Shevchuk, O. B. (2000). *Ryzyky pidpriemnytskoi diialnosti: problemy analizu*. Kyiv: Zviazok. [in Ukrainian]
 Koiuda, P. M. & Koiuda, O. P. (2006). Kharakterystyka ta klasyfikatsiia ryzykiv. *Naukovo-tekhnichnyi zbirnyk "Komunalne hospodarstvo mist"*, 71, 203–218. Retrived from: eprints.knau.edu.ua/1356/1/203-214_Koiuda.pdf. [in Ukrainian]
 Lukianova, V. V. (2007). *Diahnostyka ryzyku diialnosti pidpriemstva*. KHMelnytskyi: PP Kovalskyi V.V. [in Ukrainian]
 Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy (2013). *Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rinvnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy*, № 1277, vid 29.10.2013 r. Retrived from: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm. [in Ukrainian]

Pasternak-Taranushenko, H. A. (1994). *Ekonomichna bezpeka derzhavy*. Kyiv: IDUS pry Kabmini Ukrainy. [in Ukrainian]
 Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy (2015). "Pro osnovni zasady hroshovo-kredytnoi polityky na 2016–2020 roky" № 541 vid 18.08.2015 r. Retrived from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0541500-15>. [in Ukrainian]
 Rasmussen, N. et al. (1975). *Reactory Safety Study*. WASH–1400. Washington: NRC.
 Shehda, A. V. (2011). Pryiniattia upravlinnykh rishen' v umovakh nevyznachenosti ta ryzyku. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, 26, 5–13. Retrived from: http://tpe.econom.univ.kiev.ua/data/2011_26/zb26_01.pdf. [in Ukrainian]
 Smit, A. (1997). *Doslidzhennia pro pryrodu i prychyny bahatstva narodiv*. Moscow: Os–89. [in Ukrainian]
 Vitlinskyi, V. V. & Velykoivanenko, H. I. (2004). *Ryzykologhiia v ekonomitsi ta pidpriemnytsvi*. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian]
 Vitlinskyi, V. V. & Verchenko, P. I. (2000). *Analiz, modeliuvannia ta upravlinnia ekonomichnym ryzykom*. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian]
 Zakon Ukrainy (2007). *Pro osnovni zasady derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi hospodarskoi diialnosti*, vid 05.04.2007 r. № 877–V. Retrived from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/877-16>. [in Ukrainian]

Т. Г. Васильцев, О. О. Гудзовата

РИСКИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ СФЕРЫ В УСЛОВИЯХ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

Эффективность функционирования денежно-кредитной сферы государства имеет определяющее влияние на экономический рост, однако в соответствии с объективными и субъективными предпосылками в этой сфере возникают определенные риски. Определена дефиниция риска и схематично представлен процесс возникновения риска для денежно-кредитной сферы. Обобщена классификация экономических рисков. Рассмотрена классификация рисков функционирования денежно-кредитной сферы по объективным и субъективным процессами в условиях макроэкономической нестабильности.

Ключевые слова: денежно-кредитная сфера; угрозы; неопределенность; убытки; классификация рисков.

Т. Г. Васильцев, О. О. Гудзовата

RISKS OF MONETARY POLICY IN TERMS OF MACROECONOMIC INSTABILITY: CONCEPTUAL ASPECTS

The effectiveness of the state monetary sphere has a crucial impact on economic growth but according to objective and subjective conditions in this area there are some risks. Therefore, the study aims at outlining the risks of monetary sector in terms of macroeconomic instability and their classification. The analysis of approaches to the definition of risk showed that among scientists there is no single approach to the interpretation of the term. In our view, the risk is a complex economic category, which includes the emergence of future uncertainty as to achieve the ultimate goal object (profit reaching a certain level of both the macro and the micro levels) and requires continuous work towards reducing the potential uncertainty. Furthermore, determination of the definition of risk in the monetary sphere

is expedient to formulate the basis of the previously discussed interpretations of risk categories, as well as the content category "monetary security." Based on the analysis and their own reasons, the risk of monetary areas of the state can be treated the possible negative effects of economic processes, the probability of which is related to the uncertainty regarding the monetary sphere of the state in the future. The conclusions are as follows. In terms of macroeconomic instability the need to improve the monetary policy greatly increases, particularly in terms of minimizing the risks and threats to the monetary sphere of the state. The risk to the monetary sphere should be considered as a possible negative impact on economic processes in the country, the probability of which is associated with uncertainty as to its operation in the future. For risk classification the monetary sphere we advise to use two approaches. First, according to the nature of risk should be allocated to three groups of risks arising from objective, subjective, subjective-objective processes. Secondly, the risks advisable grouped by area of origin on the inner and outer primarily associated with the termination of financing, the negative financial market and changes in the global situation.

Keywords: monetary sphere; risks; threats; uncertainty; loss; risk classification.

Інформація про авторів:

Васильців Тарас Григорович, д-р екон. наук, професор, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень, м. Львів, Україна. **Email:** tgvas@mail.ru

Гудзовата Оксана Олегівна, канд. екон. наук, доцент, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна. **Email:** miglyana2003@yahoo.com